

Verktygslåda

för bibliotekens beredskapsarbete

Introduktion till verktygslådan

Biblioteket är för många en självklar plats dit människor söker sig både till vardags och i tider av kris. Det används som mötesplats, ett tryggt rum, en plats för tillgång och utbyte av information och kultur. Under en fredstida kris eller höjd beredskap kan biblioteket bli en ännu viktigare plats för trygghet och gemenskap, aktiviteter och lugn, datorer och sagoläsning, och inte minst tillgång till relevant och tillförlitlig information för alla som behöver det.

Kriser är vår nya vardag och oavsett vilket scenario vi förbereder oss för så kommer nästa kris inte se ut precis så som vi föreställt oss. Vi behöver därför träna vår omställningsförmåga. Den här verktygslådan är tänkt som ett stöd för beredskapsarbetet i din organisation. Den är ingen färdig checklista utan du väljer själv vilka delar som är relevanta.

Biblioteket och det civila försvaret
"Sverige är inte i krig. Men det råder inte heller fred", sa statsminister Ulf Kristersson på Folk och försvar i Sälen i januari 2025. Myndigheten för civilförsvar MCF, tidigare Myndighet för samhällsberedskap, och Försvarsmakten pekar tillsammans ut att totalförsvaret ska rustas för att kunna möta ett väpnat angrepp i Utgångspunkter för Totalförsvaret 2025–2030".

Bibliotekens roll inom totalförsvaret har stärkts de senaste åren, framför allt på grund av det försämrade säkerhetspolitiska läget. I regeringens strategi för ett nytt biblioteksväsende beskrivs att biblioteken fyller en funktion inom totalförsvarets civila del: "I grund och botten handlar det om att värna tillgången till faktabaserad och trovärdig information i såväl fredstida normallägen som vid fredstida krissituation och krig."

Krishanteringens grundprinciper
En viktig del i svensk krishantering är det som brukar kallas de tre grundprinciperna: ansvarsprincipen, likhetsprincipen och närhetsprincipen. Den som har ansvar för en verksamhet under normala förhållanden ska också ha det under en krissituation. Under en kris ska verksamheten fungera på liknande sätt som vid normala förhållanden. En kris ska hanteras där

den inträffar och av dem som är närmast berörda och ansvariga. Huvudman behöver ha kännedom om bibliotekets lagstadgade uppdrag och innehållet i verksamheten.

Att ha tänkt tanken att något kan hända är ett viktigt första steg. Därefter kan vi planera för hur viktig verksamhet ska upprätthållas även under samhällsstörningar. Det är först när vi gör konkreta förberedelser och testar våra rutiner som vi upptäcker brister.

Reviderad version
Det här är en reviderad version av verktygslådan som lanserades 2023. När den första togs fram var bibliotekssverige i uppstartsfas av att arbeta med beredskap och mycket har hänt sedan dess.

Verktygslådan är uppdaterad av styrgruppen för Svensk biblioteksförnings Expertnätverk för Bibliotekens roll i totalförsvaret. Vid två tillfällen; på biblioteksdagarna i Borås i maj 2025 samt på expertnätverkets träff i Stockholm i oktober 2025, har styrgruppen samlat in synpunkter. Ett remissförslag gick ut till en referensgrupp som kommit med inspel.

Fokus för verktygslådan är folkbibliotekens specifika uppdrag, men vår förhoppning är att alla biblioteksformer kan bli inspirerade i sitt beredskapsarbete. Till verktygslådan finns en lista med vidare läsning som styrgruppen hoppas kunna uppdatera årligen då det sker en snabb utveckling inom området

Maj 2026

Se kontaktuppgifter på Svensk biblioteksförnings webbsida för expertnätverket: biblioteksforeningen.se

 [Här kan du ladda ner en pdf dokument i A3-format för utskrift](#)

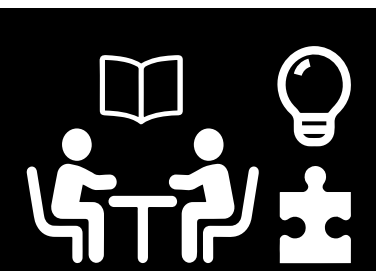
 Detta verk är licensierat enligt Creative Commons Erkännande 4.0 Internationell licens.

Verktygslådan innehåller:

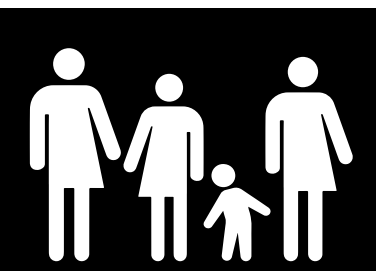
- En kartläggning av allmänhetens informationsbehov vid kris eller höjd beredskap
- En översikt hur dessa anknyter till bibliotekens uppdrag och verksamhet
- Ett metodunderlag för lokalt arbete [som kan laddas ned här](#)
- En lista med vidare läsning

Allmänhetens informationsbehov

Beredskap och kriskunskap

Bibliotekens krisberedskap

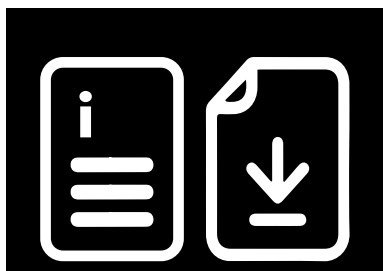

Allmänhetens kriskunskap

Tillgång till information

Tillgång till litteratur, nyheter och forskning

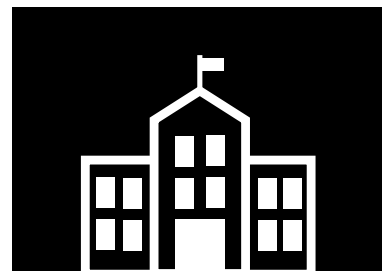

Tillgång till samhällsinformation

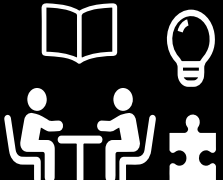
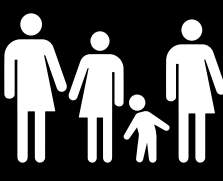
Medie- och informationskunnighet (MIK)

Rummet som resurs

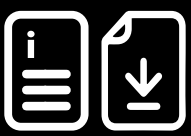

Bibliotekslokalen

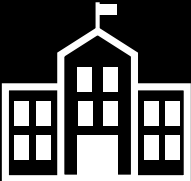
Beredskap och kriskunskap

Område	Vad behöver biblioteksanvändarna?	Vad kan biblioteksorganisationen göra i fredstid?	Vad kan biblioteksorganisationen göra vid kris/höjd beredskap och krig?	Vilken kunskap behöver bibliotekspersonalen ha?	Hur kan detta kopplas till styrdokument?
 Bibliotekens krisberedskap	• Veta att biblioteken ska hålla öppet, fortsätta med verksamhet och vara en resurs även under en kris. • Veta att biblioteken tillhandahåller trovärdig information i flera kanaler.	• Delta i relevanta forum och nätverk inom huvudmannens krisberedskapsorganisation. • Berätta om bibliotekens uppdrag, verksamhet och behov vid kris och höjd beredskap. • Delta i huvudmans arbete med kontinuitetsplanering samt risk- och sårbarhetsanalys (RSA) • Prioritera vilka verksamheter som ska fungera även vid kris och höjd beredskap. Identifiera nödvändiga resurser för dessa. • Göra en plan utifrån hur lokaler och verksamhet påverkas av tillfälliga strömavbrott och nätverksstörningar. • Skapa rutiner för bemanning vid kris och höjd beredskap. • Sammanställa och skriva ut viktig information på papper. • Öva på olika scenarier utifrån satta rutiner. • Fundera enskilt och i grupp över vad som behöver finnas på arbetsplatsen för att kunna arbeta även under kris. Fundera även över hur den egna vardagen påverkas.	• Vara en robust organisation som fortsätter bedriva verksamhet enligt kontinuitetsplan eller handlingsplan för krissituation. • Fortsätta vara en trygg plats för allmänheten och bidra till stabilitet i vardagen.	Följande kunskap behövs hos enskilda medarbetare eller inom organisationen: • Ha kunskap om informationssäkerhet, se mcf.se • Veta vad totalförsvaret är och vilka uppgifter det civila försvaret har, se regeringen.se • Veta vad totalförsvarsplikt innebär, se krisinformation.se • Ha kunskap om vad det psykologiska försvaret innebär och hur informationspåverkan fungerar, se mpf.se • Ha kunskap om mental beredskap och omställningsförmåga, se Vidare läsning. • Regelbundet ta del t ex av kurser i hjärt- och lungräddning, stoppa blödning samt brandsskyddsutbildning.	Regeringsformen: 1-2 kap, 14-15 kap Bibliotekslagen: 2 § Biblioteken i det allmänna biblioteksväsendet ska verka för det demokratiska samhällets utveckling genom att bidra till kunskapsförmedling och fri åsiktsbildning. Lokala styrdokument: Koppla till biblioteksplan och till skrivningar om beredskap inom den egna huvudmannens organisation.
 Allmänhetens kriskunskap	• Ha kunskap om samhällets krisberedskap. • Ha kunskap om var det finns aktuell information vid kris och höjd beredskap. • Ha kunskap om vad totalförsvaret är. • Ha kunskap om hemberedskap. • Ha kunskap om informationspåverkan och informationssäkerhet. • Ha tillgång till fack- och skönlitteratur om olika sorters samhällskriser.	• Ordna evenemang om kriskunskap i samverkan t ex med frivilliga försvarsorganisationer, kommun, region, länsstyrelse, beredskapsmyndigheter och andra verksamma aktörer. • Uppmärksamma Beredskapsveckan vecka 39. • Erbjud utbildningar och evenemang kring informationspåverkan och informationssäkerhet. • Tillhandahålla relevant litteratur om olika sorters samhällskriser.	• Hålla sig uppdaterad om nuläget via huvudman, länsstyrelsen, krisinformation.se för att kunna svara på och tillhandahålla information till allmänheten.	• Omvärldsbevaka området krisberedskap med fokus på bibliotek. • Ha kunskap inom källkritik och källtillit, informationspåverkan och informationssäkerhet. • Ha kunskap om biblioteksanvändarnas behov och bibliotekets styrdokument. • Ha kunskap om särskilda behov hos användare med funktionsnedsättningar även under kris och samhällsstörning. Se Vidare läsning.	Bibliotekslagen 2 § Biblioteken i det allmänna biblioteksväsendet ska verka för det demokratiska samhällets utveckling genom att bidra till kunskapsförmedling och fri åsiktsbildning.

Tillgång till information

Område	Vad behöver biblioteksanvändarna?	Vad kan biblioteksorganisationen göra i fredstid?	Vad kan biblioteksorganisationen göra vid kris/höjd beredskap och krig?	Vilken kunskap behöver bibliotekspersonalen ha?	Hur kan detta kopplas till styrdokument?
 Tillgång till litteratur, nyheter och forskning	Ha tillgång till fack- och skönlitteratur, nyhetsmedier, kurslitteratur och forskning i både digital och skriftlig form.	- Göra en kontinuitetsplan för inköp, distribution och katalogisering. Se över vilka processer som är sårbara för störningar och vidta åtgärder. - Skapa rutiner för tillgängliggörande av medier vid el- och nätverksbortfall. - Identifiera om vissa delar av samlingen är särskilt skyddsvärd, t ex unik eller värdefull, och i samverkan med andra aktörer göra en åtgärdsplan för hur den ska hanteras.	- Tillgängliggöra litteratur, tidskrifter, dagspress och forskning digitalt och/eller på papper, efter förmåga. - Arbeta enligt kontinuitetsplan för distribution och tillhandahållande av medier. - Tillhandahålla uppsökande verksamhet, om det är möjligt, till användare som har svårt att ta sig till biblioteket.	- Ha kunskap om de rutiner och planer som finns. - Kunna orientera sig i samlingarna utan tillgång till biblioteksdatasystemet.	Bibliotekslagen: 2 § [...] Biblioteken i det allmänna biblioteksväsendet ska främja litteraturens ställning och intresset för bildning, upplysning, utbildning och forskning samt kulturell verksamhet i övrigt. 14 § I syfte att ge alla tillgång till landets samlade biblioteksresurser ska bibliotek och bibliotekshuvudmän inom det allmänna biblioteksväsendet samverka.
 Tillgång till samhälls-information	- Ha tillgång till datorer, skrivare och nätverk på biblioteket. - Ha kunskap om att det går att få hjälp att söka efter samhällsinformation på biblioteket. - Ha kunskap om var det går att hitta tillförlitlig information vid samhällsstörningar. - Känna till huruvida det lokala biblioteket är en informationspunkt eller trygghetspunkt vid samhällsstörningar.	- Ha en dialog med huvudman kring bibliotekens roll i att tillgängliggöra samhällsinformation i kris. - Säkerställa att biblioteket nås av viktig information från huvudman vid samhällsstörningar. - Ha förberedelse för att kunna informera allmänheten om samhällsstörningar i skrift med anslag vid el-, tele- och nätverksbortfall.	- Tillhandahålla tillförlitlig information från huvudman via bibliotekets webbplats, sociala medier och i skrift på biblioteket. - Informera på ett sätt som inkluderar alla.	- Ha kunskap om de viktigaste informationskanalerna vid samhällsstörningar. - Ha kunskap om hur samhällsinformation görs tillgänglig för alla (se Vidare läsning). - Säkerställa att det finns etablerade kontaktvägar som fungerar mellan biblioteksorganisation och huvudman även i kris.	Bibliotekslagen: 2 § Biblioteken i det allmänna biblioteksväsendet ska främja litteraturens ställning och intresset för bildning, upplysning, utbildning och forskning samt kulturell verksamhet i övrigt. [...] Biblioteksverksamhet ska finnas tillgänglig för alla. FN:s Barnkonvention: Punkt 17 Barn har rätt att få tillgång till information via t ex internet, radio och tv. Lokala styrdokument: Koppla till biblioteksplan och till skrivningar om beredskap inom den egna huvudmannens organisation.
 Medie- och informations-kunnighet (MIK)	- Kunna identifiera och värdera olika källors relevans och trovärdighet, i bild, i video såväl som i text. - Kunna upptäcka desinformation och undvika att sprida den vidare. - Ha kunskap om hur påverkanskampanjer och propaganda påverkar demokratin.	- Erbjuda föreläsningar och workshops inom medie- och informationskunnighet, desinformation och informationspåverkan. - Erbjuda handledning för att stärka informationskompetens hos enskilda användare. - Vara en arena för att stärka det demokratiska samtalet, t ex för att motverka polarisering.	- Tillhandahålla tillförlitlig och uppdaterad information under fredstida kriser och höjd beredskap. - Tipsa om säkra källor.	- Kontinuerligt fortbilda sig inom medie- och informationskunnighet, se bl a digiteket.se, internetstiftelsen.se mediemyndigheten.se - Skaffa kunskap om otillbörlig informationspåverkan, desinformationskampanjer och propaganda, se mpf.se - Skaffa kunskap om det psykologiska försvaret, se Förmågeportalen på mpf.se	Bibliotekslagen: 2 § Biblioteken i det allmänna biblioteksväsendet ska verka för det demokratiska samhällets utveckling genom att bidra till kunskapsförmedling och fri åsiktsbildning. 7 § Folkbiblioteken ska verka för att öka kunskapen om hur informationsteknik kan användas för kunskapsinhämtning, lärande och delaktighet i kulturlivet.

Rummet som resurs

Område	Vad behöver biblioteksanvändarna?	Vad kan biblioteksorganisationen göra i fredstid?	Vad kan biblioteksorganisationen göra vid kris/höjd beredskap och krig?	Vilken kunskap behöver bibliotekspersonalen ha?	Hur kan detta kopplas till styrdokument?
 Bibliotekslokalen	• En trygg och känd plats att vistas, mötas och samverka på. • Tillgång till litteratur- och kulturupplevelser.	• Planera för hur biblioteket ska kunna fortsätta hålla öppet och bedriva verksamhet även under samhällsstörningar. • Göra en plan för hur lokaler kan anpassas och tillgängliggöras under samhällsstörningar. • Tillsammans med huvudman och civilsamhälle fundera kring hur lokaler kan användas i samverkan.	• Hålla igång nödvändig verksamhet och prioritera efter kontinuitetsplan och rådande omständigheter. • Erbjud programverksamhet och kulturverksamhet för alla åldrar. • Om möjligt, tillhandahålla en stabil och säker IT-infrastruktur, med tillgång till internetuppkoppling och datorer. • Erbjud rum i rummet för grupper som har behov av att mötas. • Bidra till lugn och känsla av normalitet hos användarna.	• Ha kunskap om rutiner för lokalerna under samhällsstörning. • Ha kunskap om bemötande av människor i kris och under pressade förhållanden. • Ha kunskap om att arrangera aktiviteter med enkla medel.	Bibliotekslagen: Prioriterade grupper enligt bibliotekslagen. 6 § Varje kommun ska ha folkbibliotek. Folkbiblioteken ska vara tillgängliga för alla och anpassade till användarnas behov. FN:s Barnkonvention: Punkt 31 Barn har rätt till lek, vila och fritid.

Totalförsvaret och samhällsviktig verksamhet

[Civil försvar och krisberedskap – en introduktion](#), Webbutbildning (60 min), MCF, 2026

[Det här är civilt försvar](#) samlingssida om civilt försvar, Regeringskansliet

[Introduktion till beredskap](#) webbkurs för socialtjänst och kommunal hälso- och sjukvård, givande även för annan offentlig verksamhet, från Socialstyrelsen

[Lista med de viktigaste samhällsfunktioner – Utgångspunkt för att stärka samhällets beredskap](#), MCF, 2026

Om kriget kommer: hot, beredskap och försvar, Anders Frankson (red.), Lind & Co, 2023

[Utgångspunkter för totalförsvaret](#), MCF och Försvarsmakten (FM) 2025

Kontinuitetshantering och krishantering för organisationer

[Beredskap för företag: Om krisen eller kriget kommer](#) Myndigheten för civilt försvar (MCF), 2026. Användbar även för offentliga organisationer.

[Kontinuitetshantering](#), samlingssida med utbildning och metodstöd, MCF

[Öva enkelt!](#) Självinstruerande övningspaket för en bred målgrupp, MCF

[Strategisk krishantering](#) (e-bok), Jonatan Hugemark, Bookea, 2023

[Att analysera anpassningsförmåga inför framtida kriser: En lathund](#). Opublicerad. Cedergren, A & Hassel, H, Lund University, 2026

Inkluderande beredskapsplanering

[Civil beredskap, krisberedskap och resursfördelning En kunskapsöversikt om inkludering och mångfald](#) Stark, Osvalder och Borell, Chalmers tekniska högskola, 2024.

[Från passiv mottagare till aktiv resurs i krishanterings-systemet: Att inkludera kunskap och erfarenheter från personer med funktionsnedsättningar i förebyggande och hantering av kriser](#) Osvalder, Stark & Aryana (Chalmers) Borell, Stjernholm, Magnusson & Rasmus-Grön (Lunds universitet) MCF, 2025

[Kriskommunikationens kanaler – för en jämlik kommunikation – när el, internet och telefoni inte fungerar](#) Länsstyrelsen Västra Götaland, 2024

[Populärvetenskapliga informationsbroschyrer om inkluderande krisberedskap – workshops, krisövningar, kriskommunikation och krispass](#) Osvalder, Stark & Aryana (Chalmers) Borell, Stjernholm, Magnusson & Rasmus-Grön (Lunds universitet)

[Vägledning tillgänglig samhällsinformation](#) MCF & Myndigheten för tillgängliga medier, 2023.

Om beredskap på lättläst svenska

Förbered dig, Candil & Fredrikson, LL-förlaget, 2025

[Lättläst svenska](#) om hemberedskap, broschyren om krisen eller kriget kommer mm MCF, 2026

Om beredskap för barn och unga

Bli en zombieöverlevnadsexpert, Geijer, Tovetjärn och Jonsson, Alfabet, 2023

[Lilla krisinfo](#) För barn och unga ” hur du kan vara förberedd på allt möjligt som kan hända. Och om hur samhället funkar när något händer.” MCF

Mental beredskap och krishantering

Den svenska krisboken : allt du behöver veta innan, under och efter, hundratals praktiska listor för att överleva en kris eller katastrof, Johan Anderson, Yonato, 2025

[Lugna, lyssna, stärk – psykologisk första hjälp för barn i akut kris](#) Rädda barnen

Prepperprästens beredskapsbok: så överlever du, gör gott och sprider hopp / en praktisk handbok, Jonas Ahlfor, Libris förlag, 2022

Resiliens : 9 nycklar för psykologisk motståndskraft, Björn Hedensjö, Bokförlaget Polaris, 2025

[Samvetsstress – hur kan samvetet bli en tillgång?](#) Sunt arbetsliv

Vem är du när kriget kommer? Mental handlingsberedskap och psykologiska strategier, David Bergman, Natur & Kultur, 2025

[Webbkurs Våga möta](#) Kurs i krisstöd från Röda Korset

Gråzonskrigföring

[Gråzonslägen i krig och fred](#), Jonsson, Eriksson, Ingemarsdotter, Rossbach & Wedebrand, Totalförsvarets forskningsinstitut (FOI), 2023

Informationsmiljö, informationspåverkan och psykologiskt försvar

[Att möta informationspåverkan – Handbok för kommunikatörer](#) Myndigheten för psykologiskt försvar (MPF), 2018

[Bildkunnighet och beredskap – Vilken kunskap behövs för att möta desinformation genom bild?](#) Karlsson, Ördén, Karlsson Häikiö, Malm, Bildkonst Sverige, MCF, 2026

[Förmågeportalen](#) Verktyg som hjälper dig och organisationen att utveckla er förmåga inom psykologiskt försvar. MPF, 2025

[Skydd mot informationspåverkan \(webbkurs\)](#) MCF, 2025

[Informationsmiljöns betydelse för krigsföring, idag, igår och imorgon en essäsamling](#)
red. Johan Rodensjö, Försvarshögskolan, 2024

[Mellan valet och vaalit – Informationsmiljön i samband med EU-valet 2024 i Finland och Sverige](#), Svan & Svenonius, FOI, 2025

[Psykologiskt försvar – skydd mot otillbörlig informationspåverkan](#) guide skriven av Lovisa Sundin med utgångspunkt i en inspelad föreläsning med Irene Christensson från MPF, Digiteket 2024

[Psychological defence and information influence – a textbook and practice](#), Falkheimer & Pamment, MPF, 2026

[The Tiktok problem – a study on cognitive warfare](#), MPF, 2026

[Ukraina och informationskrigets nya vägar: sociala medier, krigsrapportering och desinformation](#) Nygren & Widholm, MCF, 2024

[Vad är informationspåverkan från främmande makt? | Internetkunskap](#)

Bibliotek, arkiv och museer och kulturarv

[Beredskap i kommunala biblioteksplaner](#), kartläggning & artikel av Eleonor Grenholm, Digiteket 2025

[Beredskapsrapport: Kulturen – måltavla och motståndskraft](#), Fackförbundet DIK, 2025

[Beredskap och totalförsvar ur ett biblioteksperspektiv](#), kurs av Grenholm & Nersesyan, Digiteket, rev. 2026

[Bibliotekens roll i det civila försvaret](#) McWilliams, FOI, 2024

[Den fria konsten i kris och krig – att upprätthålla konstnärlig frihet och tillgång till levande kultur i Sverige under kris och krig](#), Baard, Bock-Jaanivald, Johansson, McWilliams & Reinke (FOI), 2026

[Folkbibliotekens arbete med beredskap](#) artikel av Grenholm & Nersesyan, Digiteket, rev. 2026

[Fri åsiktsbildning – samhällets mål och bibliotekens uppdrag](#) kurs av Grenholm & Nersesyan, Digiteket, rev. 2026

[Hoten mot kulturarven – En analys av aktörsdrivna hot mot kulturarv i Sverige](#), McWilliams & Olsson, FOI, 2024

[Lärosätesbiblioteken och beredskap](#) artikel av Grenholm & Nersesyan, Digiteket, rev. 2026

[Learning lessons from the cyber-attack](#), British Library cyber incident review, 8 mars 2024

[Museer och beredskap i kris och krig](#), Riksantikvarieämbetet, 5 februari 2025

Mobil biblioteksverksamhet

Biblioteksbussarna i Norrbotten, en viktig resurs i bibliotekens beredskap
<https://www.norrboten.se/sv/region-norrbottnens-nyhetsarkiv/hon-tar-bokbussen-in-i-framtiden/>

Trygghetspunkter

[Trygghetspunkter](#) MCF, 2026

Viktiga lagar

Regeringsform (1974:152) särskilt kapitel 1, 2 och 15
https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/kungorelse-1974152-om-beslutad-ny-regeringsform_sfs-1974-152/#K1

Bibliotekslag (2013:801)
https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/bibliotekslag-2013801_sfs-2013-801/

Viktiga lagar om totalförsvar och beredskap

[Lag \(1988:97\) om förfarandet hos kommunerna, förvaltningsmyndigheterna och domstolarna under krig eller krigsfara m.m.](#)

[Lag \(1992:1402\) om undanförsel och förstöring](#)

[Lag \(1992:1403\) om totalförsvar och höjd beredskap](#)

[Lag \(1994:1809\) om totalförsvarsplikt](#)

[Lag \(2006:544\) om kommuners och regioners åtgärder inför och vid extraordinära händelser i fredstid och höjd beredskap](#)

[Förordning \(2022:524\) om statliga myndigheters beredskap](#)

Viktiga organisationer och användbara resurser

Campus totalförsvar [Campus totalförsvar](#)

Myndighet för civilförsvar MCF [Myndigheten för civilt försvar](#)

Myndighet för psykologiskt försvar MPF [Myndigheten för psykologiskt försvar](#)

Totalförsvarets forskningsinstitut FOI [Totalförsvarets forskningsinstitut – FOI](#)

Uppdaterad maj 2026